

Prof. dr hab. Andrzej de Lazari

Ocena dorobku naukowego
dr. Huberta Łaszkiwicza oraz jego rozprawy habilitacyjnej
правище государство свое тихо и благополучно... Grigorij Karpowicz
Kotoszychin o władzy w Cesarstwie Moskiewskim pierwszych Romanowów,
Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, s. 289 z aneksem i bibliografią

Z doktorem Hubertem Łaszkiwiczem, adiunktem w Katedrze Historii XVI-XVIII wieku Instytutu Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, bardzo owocnie współpracuję od wielu lat i z dużą satysfakcją przystępuję do pisania tej recenzji. **Należy on do tych moich kolegów, bez których nie poradziłbym sobie w zrealizowaniu w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych projektu o wzajemnych uprzedzeniach Polaków i Rosjan.** Hubert Łaszkiwicz w ramach tego projektu uczestniczył w zorganizowanej przeze mnie w Moskwie konferencji o „Duszy polskiej i rosyjskiej”, a następnie przygotował bardzo dobry artykuł pt. *Pojęcie honoru w Carstwie Moskiewskim i w Rzeczypospolitej w XVI-XVII wieku* (opublikowany w tomie *Dusza polska i rosyjska. Spojrzenie współczesne*, red. A. de Lazari i R. Bäcker, „Ibidem”, Łódź 2003), do którego niejednokrotnie odwołuję się w moich tekstach o różnicach w „zaprogramowaniu kulturowym” Polaków i Rosjan. Dr Łaszkiwicz uczestniczy również w przygotowywaniu haseł do kolejnych tomów redagowanego m.in. przeze mnie rosyjsko-polsko-angielskiego leksykonu *Idee w Rosji* (t. 1-6, Warszawa-Łódź 1999-2007; tom 7 w druku).

Hubert Łaszkiwicz jest uczonym niezwykle solidnym, kompetentnym, z ogromną wiedzą, do którego badań, wniosków i uwag zawsze można mieć zaufanie. Wynika to zapewne m.in. z faktu, że jest historykiem-archiwistą, że najważniejszy jest dla niego tekst/dokument źródłowy, a nie późniejsze jego interpretacje, niejednokrotnie uzależnione od momentu historyczno-ideologicznego, w którym jest odczytywany. Chwalebna jest także postawa badawcza Huberta Łaszkiwicza, zakładająca duży sceptycyzm wobec samego siebie, niepretendująca do orzekania o „prawdzie ostatecznej”. Taką opinię potwierdza jego rozprawa habilitacyjna o Grigoriju Karpowiczu Kotoszychinie.

By uzyskać taki efekt, Hubert Łaszkiwicz dwadzieścia lat solidnie studiował m.in. polską i rosyjską myśl historyczną, społeczną i filozoficzną, a trzeba przyznać, że jest również niezłym filologiem (to zapewne dzięki „hobbistycznemu” uczestnictwu w zajęciach i mojego Mistrza – śp. profesora Ryszarda Łuźnego). **Do obrony doktoratu o *Szlacheckim handlu ziemią w powiecie chełmińskim w II połowie VII wieku* (1997, promotor – prof. dr hab. Wiesław Müller) opublikował 35 artykułów, recenzji i omówień, zaś po obronie – ponad 70!, w tym szereg po francusku, włosku, angielsku, białorusku, ukraińsku a nawet po węgiersku i japońsku** (ostatnie chyba już nie we własnym tłumaczeniu). Kilka prac/książek zbiorowych również zredagował, bądź współredagował, uczestniczył w kilkudziesięciu konferencjach i sesjach naukowych. Jest uznanym i cenionym uczonym nie tylko w polskim środowisku naukowym. Odwołują się do jego prac również historycy francuscy, włoscy, węgierscy, białoruscy i szeroko rozumiani „anglojęzyczni”.

W dorobku Huberta Łaszkiwicza na szczególną uwagę zasługują jego **teksty z historii i „geografii” kościelnej**. Z jednej strony jest to **cykl not encyklopedycznych do *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique***, wychodzącego od 1907 roku w Paryżu (obecnie opracowywana jest litera „L”):

Herka Paweł, w: *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, fasc.137, Paris, Lethouzey et Ané, 1990, col.1467-1468.

Isaie de Cracovie [Izajasz z Krakowa], ibidem, t. XXVI, fasc. 150-151, Paris, Lethouzey et Ané, 1995-1996.

Jandołowicz Marc [Jandołowicz Marek], ibidem, t. XXVI, fasc. 152-153, Paris, Lethouzey et Ané, 1996.

Janusz Suchywilk, ibidem, t. XXVI, fasc. 152-153, Paris, Lethouzey et Ané, 1996.

Jański Bogdan, w: *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, t. XXVI, fasc. 152-153, Paris, Lethouzey et Ané, 1996.

Jacques Strepa, bienheureux [Jakub Strepa, błogosławiony], ibidem, t. XXVI, fasc. 154, Paris, Lethouzey et Ané, 1997.

Jacques de Gostynin [Jakub z Gostynina], ibidem, t. XXVI, fasc. 154, Paris, Lethouzey et Ané, 1997.

Jacques de Żórawice [Jakub z Żórawic (Parkoszwic)], ibidem, t. XXVI, fasc. 154, Paris, Lethouzey et Ané, 1997.

Jean de Kluczbork [Jan z Kluczborka], ibidem, t. XXVII, fasc. 156-157, Paris, Lethouzey et Ané, 1998.

Jean de Słupcza [Jan ze Słupczy], ibidem, t. XXVII, fasc. 156-157, Paris, Lethouzey et Ané, 1999.

Jean III Sobieski [Jan III Sobieski], ibidem, t. XXVII, fasc. 158, Paris, Lethouzey et Ané, 1999.

Jean Szklarek de Trzemeśnia [Jan Szklarek z Trzemeśni], ibidem, t. XXVII, fasc. 158, Paris, Lethouzey et Ané, 1999.

Jeleński Szczepan, ibidem, t. XXVII, fasc. 159, Paris, Lethouzey et Ané, 1999.

Jeleński Alexandre Ignace [Jeleński Aleksander Ignacy], ibidem, t. XXVII, fasc. 159, Paris, Lethouzey et Ané, 1999.

Jundziłł Stanisław, ibidem, t. XXIX, fasc. 164, Paris, Lethouzey et Ané, 2001.

Ladislas IV [Władysław IV Waza], ibidem, t. XXIX, fasc. 173, Paris, Lethouzey et Ané, 2007.

Z drugiej – szereg istotnych tekstów z historii i geografii eklezjalnej Polski i Europy Wschodniej:

Les monastères et les couvents dans la zone frontrière de la chrétienté latine et grecque en Europe Centrale. Compte rendu des travaux sur l'Atlas d'histoire socio-religieuse de l'Europe du Centre-Est, w: *Moines et monastère dans les sociétés de rite grec et latin*, sous la dir. de J.-L. Lemaître, M. Dmitriev et P. Gonneau, Genève, Droz, 1996, s.87 - 97.

Chrześcijaństwo – między Wschodem i Zachodem, «Kresy. Kwartalnik Literacki» 1997, nr 29, s. 272-273.

Typologia diecezji prawosławnych w Rosji w XIX i na początku XX wieku, w: *Katolicyzm w Rosji i Prawosławie w Polsce (XI-XX w.)*, red. J. Bardach, Warszawa 1997, s. 247-259.

Księża unicy na Nowogródzczyźnie, «Roczniki Humanistyczne», t. XLVI (1998), z. 1, s. 201-215 [ten tekst ukazał się również po węgiersku ; zob. bibliografię H. Łaszkiwicza].

Rzeczpospolita wielu kultur, religii, wyznań i narodów, w: *Chrześcijaństwo w dialogu kultur na ziemiach Rzeczpospolitej...*, KUL, Lublin 2003, s. 197-2002.

L'Eglise de Pologne entre Peuple et Etat aux XIXe et XXe siècles, „Pierre d'angle” 2002, nr 8, s. 77-90.

Le latin et le ruthène face aux langues vernaculaires sur le territoire du Royaume de Pologne et du Grand Duché de Lituanie aux XIVe et XVe siècles, w: *The Development of Literate Mentalities in East Central Europe*, ed. by Anna Adamska and Marco Mostert, Turnhout, Brepols, 2004, s. 269-276.

Synthèses de l'histoire des quatre nations : biélorusse, lituanienne, polonaise et ukrainienne, w: *L'héritage historique de la Res Publica de Plusieurs Nations*, sous la dir. de Jerzy Kłoczowski, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2004, s. 73-90.

Tu należy także umieścić zredagowaną i wydaną przez Huberta Łaszkiwicza pracę zbiorową *Churches and Confessions in East Central Europe in Early Modern Times*, Lublin 1999 oraz niektóre z jego haseł do *Encyklopedii Katolickiej* (np. *Kresy*, t. 9, Lublin 2002, s. 1268-1272).

Równie ważnym polem działalności Huberta Łaszkiwicza są jego **studia oraz działalność tłumaczeniowa i wydawnicza w Instytucie Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie poświęcone kategorii Europy i wzajemnym stosunkom narodów europejskich**. Rozpoczynają je tłumaczenia tekstów białoruskich i francuskich do tomu pt. *Historycy wobec problemów tożsamości narodowej i europejskiej – między nacjonalizmem i uniwersalizmem XVIII-XX wieku*, Lublin 1992, a następnie zredagowanie i wydanie m.in. rozpraw Oskara Haleckiego *Historia Europy – jej granice i podziały* (tłum. J. M. Kłoczowskiego), Lublin 1994, Jenő Szűcsa *Trzy Europy* (tłum. J. M. Kłoczowskiego), Lublin 1995 **oraz kilkunastu innych książek i tłumaczeń wielu tekstów, również z języka angielskiego, ukraińskiego i rosyjskiego, które ukazały się nakładem Instytutu Europy**

Środkowo-Wschodniej (zob. bibliografię Huberta Łaszkiwicza). On sam o kategorii Europy i wzajemnych stosunkach narodów europejskich napisał następujące teksty:

Le cas polonais: périphérie, coeur, rempart de l'Europe: des mots chargés de signification, "Revue du Nord", Hors Série, Collection Histoire 1996, nr 10, s. 93-99 (dyskusja s.101-106).

Ukraine-Poland. Past-Present-Future, w: Bulletin of the International Federation of the Institutes of East Central Europe, Lublin 1999, s. 102-105.

Stosunki polsko-francuskie w rozszerzonej Unii Europejskiej, Lublin 2004, ss. 29.

A Quest for Identity: East Central Europe and its Historians, w: *East-Central Europe's Position within Europe. Between East and West*, Lublin 2004, s. 60-71.

Moving East, Moving West: Wandering Economical, Social Political and Cultural Identity of East Central Europe, w: *Regions and Identity in Central and Eastern Europe in the Early Modern Period*, Kyoto 2004, s. 5-15 (w wersji japońskiej s. 17-25).

Głos w dyskusji o "dwóch płucach Europy", w: *Chrześcijaństwo a jedność Europy*, KUL, Lublin 2006, s. 179-189 (też w wersji angielskiej).

W tekstach tych Hubert Łaszkiwicz występuje jako badacz liberalny (w zdecydowanie pozytywnym znaczeniu tego słowa!), któremu obce są wszelkie uprzedzenia i stereotypy w postrzeganiu historii i rzeczywistości. Najlepiej o tym świadczy jego tekst *Le cas polonais: périphérie, coeur, rempart de l'Europe: des mots chargés de signification*, w którym omawia toposy polskiej publicystyki określające nasze miejsce w Europie (peryferium, serce, przedmurze Europy) i dochodzi do wniosku, że wskazują one na nasz brak pewności siebie i ciągle poszukiwanie swego miejsca w świecie, że myślenie geopolityczne jest wciąż żywe w Polsce.

Bliskie temu tematowi i stanowisku badawczemu są również dwa tegoroczne artykuły Huberta Łaszkiwicza:

Egoizm narodowy w świetle etyki Zygmunta Balickiego..., w: *Księga pamiątkowa Bohdana Osadczyka*, UMCS, Lublin 2007, s. 84-95.

Memory of Violence: Individual and Collective, w: *Księga pamiątkowa s. prof. Urszuli Borkowskiej OSU*, "Roczniki Humanistyczne KUL", t. LIV, z. 2, Lublin 2006 (2007), s. 7-20.

Kolejny temat badań Huberta Łaszkiwicza związany jest bezpośrednio z jego wykształceniem „archiwistycznym”. To przede wszystkim jego rozprawa doktorska *Dziedzictwo czy towar? Szlachecki handel ziemią w powiecie chełmińskim w II połowie VII wieku*, Lublin 1998, ss. 287 (obroniona w 1997 roku) oraz szereg tekstów późniejszych, z których warto wymienić następujące:

Król a obywatele. Ideologia polityczna szlachty w Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku, w: *We wspólnej Europie. Polska – Hiszpania XVI-XX wiek*, Lublin 2001, s. 29-47.

Losy absolwentów Instytutu Inżynierów Komunikacji im. Imperatora Aleksandra I po 1917 roku, w: *Religie, edukacja, kultura...*, Lublin 2002, s. 413-419.

Traktaty pokojowe pomiędzy Rzeczypospolitą a Cesarstwem Rosyjskim: Pokój polanowski 1634, pokój Grzymułtowski 1686, w: *Traktaty pokojowe pomiędzy Rzeczypospolitą a Rosją w XVII wieku*, Kraków 2002, s. 16-20 (też po rosyjsku).

(Nie)śmieszny protokół dyplomatyczny. Nieporozumienia wokół zasady „prawej ręki” w siedemnastowiecznej Rzeczypospolitej, w: *Śmiech i łzy w kulturze staropolskiej...*, Warszawa 2003, s. 58-62.

Koleje życia ludzi marginesu społecznego w drugiej połowie XVII wieku, w: *Kościół. Społeczeństwo. Kultura...*, Lublin 2004, s. 293-298.

oraz wspomniany wyżej: *Pojęcie honoru w Carstwie Moskiewskim i w Rzeczypospolitej w XVI-XVII wieku...*

Tu oczywiście mieści się również **rozprawa habilitacyjna Huberta Łaszkiewicza**. Składa się ona z bardzo dobrego metodologicznego *Wstępu* ze szczegółowym omówieniem literatury przedmiotu, pięciu rozdziałów (I. *Autor i dzieło*, II. *Słowa i pojęcia*, III. *Istota władzy i jej uzasadnienia*, IV. *Funkcjonalna analiza władzy cara*, V. *Spektakle władzy i kręgi wtajemniczenia*), *Zakończenia* (sumującego wnioski o Kotoszychinowskim obrazie władzy, na który „składają się trzy kręgi wyobrażeń, przekonań i opinii” (s. 221) – językowy, postulowany i niezwerbalizowany/wyobrażalny), *Aneksu* ze spisem rozdziałów analizowanej pracy Kotoszychina, bibliografii oraz indeksu osób.

Jest to pierwsza napisana poza Rosją, pełna, wyczerpująca monografia osobowości i pisarstwa Grigorija Kotoszychina, carskiego urzędnika, który zbiegł najpierw do Polski, potem do Szwecji, charakteryzująca drogę jego życia, poglądy oraz dzieło *O Rossii w carstwowaniu Aleksieja Michajłowicza*, napisane przezeń „na zamówienie” Szwedów. Łaszkiewicz ani nie idealizuje swego bohatera, ani nie próbuje doszukiwać się sprzeczności w jego postrzeganiu historii, polityki, religii i ówczesnej codzienności. Po prostu rekonstruuje pełny obraz Kotoszychinowskiego dzieła i postrzegania świata, traktując je jako koherentny system wpisany w epokę XVII stulecia. Praca napisana jest wysmakowaną polszczyzną, żywym językiem literackim, z elementami dobrej beletrystyki.

Przed Hubertem Łaszkiewiczem jedyną sensowną monografię o Grigoriju Kotoszychinie opublikował w 1895 roku w Odessie Aleksiej Markiewicz (*Grigorij Karpowicz Kotoszychin i jego soczinenije o moskowskom gosudarstwie XVII wieku*), choć jednocześnie nie ma badacza siedemnastowiecznej Rosji, który nie odwoływałby się do dzieła *O Rossii w carstwowaniu Aleksieja Michajłowicza*. Dlatego uważam, że rozprawa Huberta Łaszkiewicza powinna być przełożona przynajmniej na język

rosyjski (mogłaby w tym zapewne pomóc finansowo Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej).

W mojej ocenie dorobku i rozprawy Huberta Łaskiewicza brak jakiegokolwiek polemiki. Trudno jednak polemizować z badaczem, który w dziedzinie, którą reprezentuje, jest bez porównania bardziej kompetentny ode mnie a jednocześnie unika stanowisk ideologicznych i światopoglądowych, gdyż w badaniach jest wyłącznie niezwykle solidnym historykiem-„archiwistą”. Mogę więc jedynie z pełnym przekonaniem stwierdzić, że **dorobek naukowy dr. Huberta Łaskiewicza jest znaczący**, zaś **rozprawa *Правивше государство свое тихо и благополучно... Григорий Карпович Котозычин о власти в Цесарстве Московском первых Романовów* spełnia wszystkie ustawowe i merytoryczne wymogi stawiane rozprawom habilitacyjnym.**

Łódź, 5 listopada 2007